

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Moeder Aarde, Vadertje Tijd en hun kinderen

Overduin, I.

Citation

Overduin, I. (1999). Moeder Aarde, Vadertje Tijd en hun kinderen. *Bestuurskundige Berichten*, 14(4), 8-9.
Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234263>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234263>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Moeder Aarde, Vadertje Tijd en hun kinderen

Iris Overduin

In de jaren zestig en zeventig groeiden de zorgen om het milieu en begonnen de (westerse) overheden zich steeds meer te realiseren dat milieuproblemen binnen een context ontstaan van een complexe relatie tussen de mensheid, de wereldlijke hulpbronnen en het sociale en fysisch milieu. Deze problematiek begon een vooraanstaande plaats in te nemen in het publieke debat. In 1987 publiceerde World Commission on Environment and Development (WCED), onder voorzitterschap van de Noorse premier Harlem Brundtland, het rapport 'Our Common Future'. Sindsdien is het begrip 'duurzame ontwikkeling' een niet meer weg te denken 'parapludoelstelling' geworden van veel milieubeleid, op nationaal en internationaal niveau.

Onder duurzame ontwikkeling wordt een sociaal-economische ontwikkeling verstaan, waarbij de behoeften van de huidige generatie worden bevredigd zonder de mogelijkheid tot behoeftebevrediging van volgende, ofwel toekomstige, generaties aan te tasten. Bij het vormen van beleid is het dus onze plicht om rekening te houden met toekomstige generaties. Er is echter een aantal problemen die de kop opsteken bij het in praktijk brengen van duurzame ontwikkeling. Het begrip 'toekomst' is onder andere al problematisch. De grote vraag is: wanneer begint zij? Wanneer kondigt de 'volgende generatie' zich aan? De centrale vraag is dan ook: kunnen we rekening houden met de toekomst en met toekomstige generaties als we de toekomst zo slecht kennen? Waarom moeten we rekening met hen houden of waarom niet?

Tijd is niet enkel een menselijke constructie. Zij bestaat uit twee dimensies; er bestaat een fysieke en een gepercipieerde tijd.

De fysieke tijd is de tijd waaraan de hele kosmos, sinds de oerknal, is onderworpen. Dit is dus geen absolute tijd, maar zij is afhankelijk van plaats en snelheid. De gepercipieerde tijd is de tijd die pas betekenis toegekend krijgt door de mens, het besef dat men van tijd heeft en de rol die tijd in een bepaalde cultuur speelt.

Kennis over tijd is dus aan de mens voorbehouden. Deze menselijke reflectie is begonnen met het besef van eigen sterfelijkheid. Door het werk van antropologen zijn er verschillende opvattingen van tijd tussen culturen aan het licht gekomen. Eén van de opvattingen beweert dat tijd een circulair verschijnsel is, als een zich herhalende kringloop van bepaalde gebeurtenissen. Een andere opvatting beweert dat tijd lineair is. Geschiedenis heeft een begin, een heden, een toekomst en misschien wel een doel. Deze zienswijze is kenmerkend voor onze westerse cultuur en vindt haar oorsprong in het oude Israël. De

geschiedenis zou zich dus niet herhalen: we moeten apart met de toekomst rekening houden. Kennis over de toekomst is volgens de westerse cultuur dus van groot belang en heeft een voedingsbodem gegeven voor het verlichtingsdenken en de evolutietheorie. Bij toekomst gericht handelen is het ook van belang waarde te hechten aan het verleden. Lineairisten letten dus op de voortgaande beweging van een spiraal en benadrukken het ongelijke, terwijl circulairen juist wijzen op het overeenkomstige in de gebeurtenissen en op het cyclische karakter.

In het milieudebat is het concept toekomstige generaties nauw verbonden met duurzaamheid. Eind jaren tachtig doet dit concept haar intreden in het milieubeleid. Wij kunnen drie vragen stellen ter opheldering van de plaats van toekomstige generaties in het milieudebat. Ten eerste; wat verstaan we onder toekomstige generaties? Hierbij kunnen drie verschillende posities worden ingenomen. Wij kunnen denken aan 'onze' kinderen en kleinkinderen. Maar ook aan onze (nog) niet geboren. Dit is echter problematisch, want je weet niet hoeveel dit er zullen zijn, wie dit zullen zijn en hoeveel generaties er zullen volgen. Tenslotte kunnen we ons vasthouden aan een concrete tijdspanne; een tijdshorizon als een continu opschuivend perspectief. Kortom; de toekomst blijft een problematisch begrip. Vervolgens kunnen we nog

twee vragen stellen. Moeten we rekening houden met toekomstige generaties? Ja, daarvoor zijn wij toch moreel verplicht. Maar moeten we ook rekening houden met mensen die er nog niet zijn, maar eventueel komen? Dit moet als het kan, maar als het niet kan, is niemand tot het onmogelijke gehouden. Kunnen we dus rekening houden met toekomstige generaties? Ja, wij kunnen rekening met hen houden, mits er geen trendbreuken voor doen en we dus in zekere mate weten wat hun behoeften of wensen zullen zijn. De WCED zegt hierbij: 'Our needs is their needs.' Maar kunnen we de aarde ooit achter laten met dezelfde mogelijkheden? Is deze kennis te verwerven? Twee routes zijn hierbij mogelijk. Ten eerste kunnen we in de toekomst kijken met behulp van bepaalde personen, die ons de toekomst mededelen. Hierbij valt te denken aan paragnosten, futurologen, etcetera. Ten tweede kunnen we bewust gebruik van voor ieder toegankelijke kennis en methoden. In de moderne tijd zien we een mengsel van beiden. Betrouwbaar is de eerste route vaak niet, maar staat populariteit zelden in de weg. De tweederoute is beter en geniet steeds meer aanzien door de verbetering ervan in de loop der tijd. In al deze gevallen is onze kennis over de toekomst afgeleid van het heden en verleden. Toch is het nog steeds vaak onmogelijk om voldoende relevante en nauwkeurige data en inzichten te verzamelen. Een minieme fout kan ook tot grote onnauwkeurigheden leiden. Ook kunnen er trendbreuken plaatsvinden, waar niet op gerekend

wordt. Dus ook de tweede route wordt gekenmerkt door onzekerheid. Toekomstgericht handelen gebeurt dus in onzekerheid. Maar, is dat nu erg?

Onzekerheid hoeft ons er niet van te weerhouden iets te ondernemen. Ook zijn er tal van terreinen waarop het niet nodig is om precies te weten hoe de toekomst eruit zal zien. Bij grote maatschappelijke vragen wordt het echter wat problematischer. Steeds vaker wordt er gebruik gemaakt van scenariomodellen. Dit wordt vaak gedaan onder het motto van 'er is niets beters': een model is beter dan een glazen bol. 'Backcasting' kan een goede methode zijn: op basis van de huidige inzichten, wordt een gewenste toekomst geschetst en vervolgens wordt geanalyseerd welke belemmeringen er zijn en wat zou moeten gebeuren om die toekomst te verwezenlijken. Toch blijven er altijd onzekerheden bij gebruik van modellen. Een ander argument voor het gebruik van scenariomodellen beweert dat zij 'self denying prophecies' zijn: zij kunnen de toekomst beïnvloeden. De voorspellingen gaan dan in dit geval dus van ongewijzigd beleid uit. De uitkomst kan altijd anders zijn, aangezien het beleid op basis van de uitkomsten van de modellen werd gewijzigd. Kortom, dit argument is immuun voor kritiek.

Beide typen argumenten roepen de vraag op of er principes te vinden zijn die bestand zijn tegen de tand des tijds. We kunnen hierbij enige interessante duurzame principes noemen. We zouden bijvoor-

beeld geen dingen moeten doen terwille van de toekomst, die ook nu al niet goed te verdedigen vallen (bijvoorbeeld storten van afval). Ook zouden we behouden grootheden moeten zoeken als rekeneenheden voor de toekomst. We moeten dus geen voorspellingen doen op onzeker grootheden, zoals op basis van bijvoorbeeld geld. Een ander voorstel is het ontwikkelen van alternatieven voor 'time discounting'. We moeten proberen om de huidige waarden te bepalen van toekomstige baden en lasten van een variabele in de toekomst. Echter hoe verder weg, des te onzekerder en des te minder relevant om er rekening mee te houden. Tenslotte zouden we moeten werken met het voorzorgsprincipe: het open houden van opties en geen irreversibele acties ondernemen. Als de toekomst onzeker is, kan men beter maar het zekere voor het onzekere kiezen. Samengevat kunnen we zeggen dat bij het zoeken naar duurzame handelingen, zeker ook naar het verleden gekeken moet worden. Het verleden zou een goede gids zijn voor de afweging die in het heden plaatsvindt ten behoeve van de toekomst. De kinderen van Moeder Aarde moeten dus leren van Vadertje Tijd om op die manier hun Moeder Aarde te behouden voor latere kinderen.

Iris Overduin
Studente bestuurskunde in Leiden

¹Dit artikel is gebaseerd op een concept-artikel van dhr. J.J. Boersema (CML)